

P. J. RISSEEUW

BIJ DE REPRODUCTIES VAN ROELAND KONING

Wanneer ge de reproducties van Roeland Koning's schilderijen beziet, lezer, treft u onmiddellijk de portret-schilder in hem. „Net een foto,“ hoor ik iemand zeggen. Ja — met dit verschil, dat een foto, in zijn preciesheid, dood is, en Roeland Koning, ondanks zijn preciesheid, zijn menschen voor ons laat léven.

Het is een weldaad in deze tijd van experimenten, weer eens een schilder aan te treffen — die niets meer, maar ook niets minder wil zijn dan . . . schilder. Een, die zijn vak door en door verstaat en zijn kracht niet verspilt aan werk, dat slechts voor een enkeling toegankelijk is.

Een bijzonder vruchtbare periode waren voor deze schilder de vijf jaren, die hij doorbracht in Egmond aan Zee, waar hij met de bevolking op goede voet leefde en waar hij menige sprekende kop heeft ver-
eeuwigd.

I. „De tocht naar de duinen“.

Hier ziet men oude visschers, die niet meer varen, naar hun stukje land gaan. Zwijgend sluiten zij zich bij elkaar aan en gaan moeizaam door de mulle duinpaden. Ze gaan vroeg van huis en keeren eerst tegen het donker terug. Hun verweerde gezichten verraden de harde strijd om het bestaan. Op hun oude dag be-
arbeiden zij de grond om zich in 't leven te houden.

89 Het eene geslacht gaat het andere voor — zij weten

P. J. RISSEEUW

niet anders. Ze zijn van taai onverzettelikheden en vaste wil doortrokken. Toch is er in hun leven plaats voor wonderlijke humor, soms onbegrijpelijk voor de buitenstaander, doch even logisch voor hen, die regen en droogte hebben leeren aanvaarden.

(We letten ook op de handen van deze mensen).

In „Aardappelrooien“ (II), zien we de Egmonders in hun bedrijf, rusteloos bezig de schrale aardappeloogst binnen te halen. Het landschap op dit schilderij staat in dat teken van soberheid: de actie van mensch en dier, de plantengroei van duinen en bouwgrondjes, de kleur van het geheel, het is alles sober, maar echt. De horizon is hoog genomen om als 't ware de aarde haar volle recht te geven. Een naar de aarde gekeerd volk, vergroeid aan de grond.

Er is iets in de houding en gezichten van deze mensen dat ons ontroert. Het oude vrouwtje met het keurige mutsje heeft trekken in haar gezicht die ons tegelijk een beeld geven van haar geheele leven.

Ook de bedachtzaamheid van de oude man met het ringbaardje is prachtig.

Afbeelding III toont ons Egmondsche visschervrouwen, met hun dorpje als achtergrond. Ge voelt het — dit is een apart wereldje, ze zijn volkomen één met hun dorp, waar niet licht een vreemdeling geheel thuis raakt.

Even tijd voor een praatje — overigens verraden hun handen, de breede polsen en de knokelige vingers de stage arbeid. De zekerheid, dat heel weinig voor hun bestaan voldoende is, hun brood zeker en hun water

BIJ DE REPRODUCTIES VAN ROELAND KONING

gewis, geeft hun berusting en een tevredenheid voor de zegen van het bestaan, verzacht hun trekken — ja, geeft plaats aan een zekere blijmoedigheid als bij het middelste vrouwtje.

In dit goede, lieve gezicht, vindt ge een levens-aanvaarding, die u stil maakt.

Het geloof van deze Egmondsche vrouwen is wel vaak kinderlijk naïef — doch zij weten, dat God de haren van hun hoofd telt en dat er niet één valt zonder zijn wil.

Dat ongeveer moet de schilder hebben bewogen, toen hij dit stuk maakte. Het is wars van alle bravour, doch sterk in zijn beheersching. Zoowel het stuk als de manier van schilderen, wijzen op Calvinistische ingetogenheid.

„In de kerk” (IV) sluit zich hierbij aan. Is het niet heerlijk, eens rustig naar deze menschen te kijken, lezer? Aan de man is merkbaar, dat hij het van het gesproken woord moet hebben — hij kan lezen noch schrijven. — Hij leunt voorover en drinkt de woorden in.

De vrouw is verder. Zij kan lezen en schrijven. Zij doet het woord als er gesproken moet worden. Zij kan controleren, wat de dominee zegt. Het accent van deze teekening is geheel gelegd op de figuren; de entourage komt in de tweede plaats. Daarom ook geen kerkinterieur.

V. „Devotie”. Tusschen het ontstaan van deze teekening en de voorgaande gereproduceerde schilderijen, liggen enkele jaren. De teekening is meer constructief

P. J. RISSEEUW

— de compositie strenger. De plooien van het buis grijpen in elkaar. Het geheel is meer gestyleerd. — Met dit werk toonde Roeland Koning, dat hij meer dan één kant uit kon. Het is een biddende visscher-boer, in het landschap, waarin hij leeft. Hier is méér dan een schilders-pose. Roeland Koning, die deze menschen kent, weet, dat ze zoo zijn.

„Na de val“ (VI) en „Johannes op Patmos“ (VII) sluiten bij elkaar aan. De ellende en de verlossing.

Adam en Eva na de zondeval, als de omvang van hun daad tot hen begint door te dringen. Een enkele straal van het Goddelijk licht dringt tot hen door, wat de duisternis nog grooter maakt.

De zonde, door ieder afzonderlijk bedreven, doet het hen nu ook afzonderlijk gevoelen. Ze leunen niet te samen, maar zijn van elkaar afgekeerd.

In deze grootste ellende staan ze alleen, zooals het voortaan altijd zijn zal. Zij trekken zich terug in het duister, waar wel een uitstraling van het Goddelijk licht waarneembaar wordt, maar waarin toch een grondeloos verzinken zou geweest zijn, zoo God hen zelf niet had opgezocht en het licht had doen opgaan dat Herodes niet kon verdragen, maar waardoor eenmaal werkelijkheid zal worden, wat Johannes op Patmos aanschouwde: „Ik was in den geest op een hooge berg en zag het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit de hemel“. Geen portret met kleine bijzonderheden, maar de synthese. God laat een menschen-kind zien, wat eenmaal gebeuren zal: Het nieuwe Jeruzalem, dat uit de hemel neerdaalt.

BIJ DE REPRODUCTIES VAN ROELAND KONING

Met deze twee stukken en zijn in dit boek niet gereproduceerde „Golgotha“ is Roeland Koning op bijbelsch terrein gekomen. Dat hij, hoewel van Calvinistische huize, zich hieraan in zijn eerste periode niet heeft gewaagd, valt te loven. Nu zijn kunst meer gerijpt is, ligt hier een prachtig arbeidsveld.

„Adam en Eva“ vind ik diep van psychologie; voornamelijk in het van elkaar afgekeerd zijn. Zie naar de handen van deze man. Die doen denken aan Laudy's Paradijsvloek: „En Adam gaat voorop“.

De eerste mensch, die uit de stralende wereld der goedheid is gevallen in z o n d e.

En Adam gaat voorop. De geboorte van het leed.

Hindert ons bij andere schilders in dit onderwerp een te groote aandacht voor het naakt — hier is alleen tragiek en besef van werkelijkheid.

De laatste afbeelding: „Verdiept in het spel“ (VIII), wijkt af van alle vorige stukken. En het is met opzet, dat met dit speelsche, ras-echte schilderstuk besloten wordt, waarmee het veelzijdig kunnen van Roeland Koning te meer opvalt.

Het kind, verdiept in zijn spel. Tegen het licht in gezien, zoodat de zon om de jongen heen speelt. Om dit licht te grijpen, moet er vlot gewerkt kunnen worden. Alleen maar schilderen, niet redeneeren, alleen maar ondergaan in de jubel en het geluk van dit licht-feest. Al is het hoofd voorover gebogen, zoodat maar weinig van het gezicht gezien wordt — het is toch een portret, want de „gelijkenis“ zit evengoed in de buiging van de hals en in een kruin van het haar als in de oogen

P. J. RISSEEUW

of de mond. Het is een kind in zijn natuurlijkheid, zooals een moeder het dagelijks ziet.

Wanneer wij de reproducties nog eens rustig bekijken, of, wat béter is, als ge, evenals ik in de gelegenheid waart enkele origineelen te zien in het atelier van de schilder aan de Nieboerweg te Den Haag, dan voelen we, niet alleen met een schilder te doen te hebben, doch speuren we door dit werk heen de mensch, die er achter staat. Een mensch, die in beginsel met het individualisme heeft gebroken; een, wiens hart uitgaat naar de gemeenschap. Een christen-kunstenaar zal immer een dienende taak hebben.

„Dienend“ in de ruimste zin van het woord.

Bezie in dit verband met aandacht de in dit boek voorkomende houtsneden van deze schilder.

Hoewel speciaal gesneden bij de desbetreffende novellen en overdenking, rijzen zij ver boven het tegenwoordig begrip van „illustratie“ uit. Of liever, zij zijn m. i. modellen van de eenig juiste wijze van „illustreeren“: de schilder heeft zich zóó in de materie „ingewerkt“, dat zijn werk en dat van de auteur is vergroeid tot een onlosmakelijk geheel.

Let eens op de karakteristieke koppen van de herders. Compositorisch sterk is vooral ook de kantoor-scène bij „Kort Oponthoud“.

Met deze houtsneden geeft Roeland Koning ons nog een andere proef van zijn veelzijdig talent.

Onze protestantsch christelijke kunst is niet rijk, doch wanneer er, èn in de literatuur en in de schilderkunst

BIJ DE REPRODUCTIES VAN ROELAND KONING

zoo eerlijk en zoo consciëntieus gewerkt wordt als door de jongeren van heden, dan voelen wij ons toch dankbaar en is een hoopvol verwachten gerechtvaardigd. Wij staan, zowel in de literatuur, de muziek en de schilderkunst, aan het begin van een nieuwe, zoo God wil, vruchtbare periode. En dan willen wij dit bijschrift besluiten met een citaat uit Rijnsdorp's artikelen over „Christelijke literatuur en volksopvoeding”¹⁾: „Deze reformatorische kunstbeschouwing is een ijle berglucht, men moet er aan wennen, niet alles groeit er, maar dat klimaat heeft zijn eigen flora, kleine bloemen, die bloeien op ontoegankelijke plaatsen: scherpe toppen, driftige beken. Een geheel volk moet hier nog leeren vertoeven, een geheele constellatie moet nog worden geschapen . . . . En God moet ons genadig zijn. Hij zij het. Want als Vincent van Gogh, in de verwijfeling van zijn in de engte gedreven schoonheidsverlangen, naar de hemel schreeuwt: „Mijn God, mag het? . . . .” durven we zeggen: „O, God, het mag.”

Onze toekomst als Nederlandsch volk is hierbij nauwer betrokken, dan menigeen wel vermoedt. Alleen van de doorwerking der beginselen van de reformatie verwacht ik hier heil. Ook dit is een kwaad van de 19e eeuw geweest, dat het cultuur en volk heeft gescheiden. Zie ik dan geen bezwarende factoren?

Natuurlijk, zouden we die niet zien, als we er dagelijks onder lijden?

Zekere onmiskenbare, principieele verschillen binnen het kader zelfs van het orthodoxe Protestantisme, de

P. J. RISSEEUW

kerkelijke gedeeldheid, het bijzondere, aanleg vereischende karakter der kunst, de eigenaardigheid der fantasie, de economische druk en politieke onzekerheid, de vulgariseerende tendens van onze tijd.... wolken en wind genoeg om iemand van zaaien af te houden. Maar het geloof grijpt altijd „te hoog”, dat ligt in zijn aard en wie verteerd wordt door de idee van een schoonheid, die hij ziet, die in de ijle, dunne lucht der Reformatie kan gedijen, moet gedijen, naar haar aard — wie dat ziet, die kan er niet van zwijgen. Zeker, reformatorische kunst, dat is niet een peuteren in het verleden, „of en waar nu metterdaad invloed ten goede b.v. van het Calvinisme op de kunst is uitgegaan”, waarover men dan moeizaam moet gaan polemiseren met nooit-te-overtuigen tegenstanders, maar een bouwen, driftig en geduldig, steentje voor steentje, met de inzet van het allerbeste dat we hebben, immuun voor de verlamrende injecties van een modern agnosticisme, dat soms bedriegelijk op reformatie lijkt en met het verbeten idealisme van hen, die rakelings langs het cynisme zijn heengegaan.

O God, het mag, want „Dieu le veut”.

Maar dan, en zóó, kan het v o l k s h a r t worden aangegrepen en het volk kan zichzelf, niet burgerlijk alleen, maar m e n s c h e l i j k, christelijk herkennen in zijn literatuur en kunst.

En de dichter, de kunstenaar, die vroeger het hoogste zocht in een eenzame vlucht, leert zeggen: „Wat heb ik aan een vlucht, als ik niet een volk meedraag?”